

Tomasz Olejarz*

Racjonalność w stosunkach międzynarodowych

Rationality in international relations

Recenzja książki:

John J. Mearsheimer, Sebastian Rosato, *Jak myślą państwa.*

Racjonalność w polityce zagranicznej (How States Think – The Rationality of Foreign Policy), Wydawnictwo Prześwity, 304 ss.

Abstract: The aim of this article is to present how academics and esteemed scholars in international relations John J. Mearsheimer and Sebastian Rosato, present a compelling exploration of state behavior in their book, „How States Think: The Rationality of Foreign Policy.” The authors posit that to explore the premise that states are rational actors, one must first understand what rationality is in contrast to, and what rational thought and behavior are like. The authors aim to answer two questions. First, what is rationality? Secondly, are states rational? Mearsheimer is known for his seminal contributions to the theory of offensive realism. Rosato, a rising star in the field, brings his expertise in international security and American foreign policy to this collaboration. Mearsheimer and Rosato explore the complexities of state decision-making while questioning received wisdom and providing new perspectives on the logic of foreign policy. The authors shed light on the complicated mental processes that influence the state’s behavior in the international arena through meticulous investigation and compelling arguments.

Keywords: John J. Mearsheimer, Sebastian Rosato, international relations, foreign policy, rationality, state decision-making process

Streszczenie: Celem eksplanacyjnym niniejszej analizy jest chęć ukazania, w jaki sposób szanowani naukowcy w dziedzinie stosunków międzynarodowych, John J. Mearsheimer i Sebastian Rosato, dokonują fascynującej eksploracji

* dr, Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Przemysłu, Polska, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3805-4461>, e-mail: tomek_olejarz@poczta.fm.

zachowań państw w swojej książce *Jak myślą państwa. Racjonalność w polityce zagranicznej*. Autorzy zakładają, że aby zbadać przesłanki, że państwa są racjonalnymi aktorami, muszą najpierw zrozumieć, czym jest racjonalność w przeciwieństwie do racjonalnego myślenia i zachowania. Autorzy mają na celu odpowiedzieć na dwa pytania. Po pierwsze, czym jest racjonalność? Po drugie, czy są państwa racjonalne? John Mearsheimer jest znany ze swojego pionierskiego wkładu w teorię ofensywnego realizmu. Sebastian Rosato, wschodząca gwiazda w tej dziedzinie, wnosi do tej współpracy swoją wiedzę specjalistyczną w zakresie bezpieczeństwa międzynarodowego i amerykańskiej polityki zagranicznej. Mearsheimer i Rosato badają złożoność podejmowania decyzji przez państwa, kwestionując jednocześnie powszechnie przyjętą mądrość, i przedstawiają nowe perspektywy na logikę programowania i realizacji polityki zagranicznej. Autorzy rzucają światło na skomplikowane procesy mentalne, które wpływają na zachowanie państwa w środowisku międzynarodowym, poprzez skrupulatne egzemplifikacje i przekonujące argumenty.

Słowa kluczowe: John J. Mearsheimer, Sebastian Rosato, stosunki międzynarodowe, polityka zagraniczna, racjonalność, decydowanie polityczne państw

W teorii stosunków międzynarodowych znakomita większość badaczy i analityków eksplanuje i ekstrapoluje zachowania państw w środowisku międzynarodowym na podstawie zróżnicowanych wariantów modelu racjonalnej polityki. Zgodnie z tym modelem państwo postrzegane jest jako racjonalny aktor, posiadający zestaw precyzyjnie określonych celów i interesów, potrafiący na podstawie najlepszych posiadanych informacji oraz instrumentów ich implementacji jednoznacznie ocenić konsekwencje, wynikające z każdej z rozważanych alternatyw zastosowania swoich działań (zyski i koszty postrzegane przez pryzmat relacji strategicznych celów do środków)¹. Wówczas

- 1 Poziom decyzji oznacza, że politykę zagraniczną, w tym w dziedzinie stosunków międzynarodowych i bezpieczeństwa, ujmuje się jako proces określania celów i środków działania, stosownie do przyjętego modelu procesu decyzyjnego. Jest to w istocie najbardziej ugruntowane podejście w analizie polityki zagranicznej (*foreign policy analysis*) i wysiłkach zmierzających do jej uogólnionej, teoretycznej interpretacji. Już w 1954 r. amerykańscy badacze Richard C. Snyder, H.W. Bruck i Burton M. Sapin zaproponowali, aby decyzje polityczne badać jako zjawiska, w których występują istotne podobieństwa, i skonstruowali schemat, w którym proces podejmowania decyzji (*foreign policy decision-making process*) analizowany jest we współzależności z otoczeniem wewnętrznym i zewnętrznym oraz strukturami i zachowaniami społecznymi. Jako pierwszy wyróżnił i scharakteryzował trzy podstawowe modele procesu decyzyjnego znany przedstawiciel amerykańskiej nauki o stosunkach międzynarodowych – Graham T. Allison. Były to modele: polityki racjonalnej – polityki jako wyboru dokonywanego przez przywódcę państwa, a podyktowanego interesem narodowym; procesu organizacyjnego – polityki jako efektu funkcjonowania wcześniej określonych procedur i ustanowionych instytucji; polityki biurokratycznej – polityki jako rezultatu przetargów dokonywanych w ramach gremium podejmującego decyzje, składające się z przedstawicieli rozmaitych grup interesu i interpretacji wytworzonej sytuacji. Kolejni autorzy rozwijali i „niuansowali” propozycję G. Allisona, uznawaną obecnie za kanon myślenia o procesie decyzyjnym w analizie polityki zagranicznej państwa, i mnożyli liczbę modeli. W pol-

to wybrana zostaje ta opcja, która zapewni państwu maksymalizację korzyści i osiągnięcie celów strategicznych. Podstawowym założeniem tego modelu jest przekonanie o uporządkowanej i ustrukturalizowanej rzeczywistości międzynarodowej, która może zostać zidentyfikowana za pomocą narzędzi logicznej analizy.

W praktyce życia politycznego podstawą operacjonalizacji i implementacji racjonalnej polityki jawi się najczęściej model racjonalnego aktora, co oznacza, że racjonalna polityka powinna być efektem kalkulacji świadomych konsekwencji swoich działań, decydentów politycznych. Model racjonalnego aktora zakłada również potrzebę dokładnej informacji, spójnego systemu celów i wartości (preferencji), poprawnej ich ewaluacji oraz świadomej i podejmowanej kalkulacji, pomiędzy deklarowanymi celami a stosowanymi środkami. *A contrario*, ograniczenia modelu racjonalnego aktora, wskazywane przez psychologów społecznych i socjologów, niezbyt chętnie znajdują potwierdzenie na gruncie nauki o stosunkach międzynarodowych. Klasycznym dziełem analizującym stosunki międzynarodowe z tej właśnie perspektywy ontologicznej, będące konsekwencją działań podejmowanych przez racjonalnych aktorów politycznych (państwa), jest słynne dzieło Hansa Morgenthau – *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace* („Polityka między narodami. Walka o potęgę i pokój”)². Współcześnie próbą nawiązania do klasycznych założeń i rozważań H. Morgenthau oraz propozycją ich bieżącej adaptacji i redefinicji jest opracowanie jego ideowych protagonistów: J. Mear-

skiej literaturze przedmiotu, problematykę specyfiki i uwarunkowań procesu decydowania politycznego w materii polityki zagranicznej podejmowali m.in. Józef Kukułka czy Ziemowit Jacek Pietraś i in. Por. W. Kostecki, *Poziomy analizy polityki zagranicznej*, w: E. Haliżak, M. Pietraś (red.), *Poziomy analizy stosunków międzynarodowych*, t. 1, Warszawa 2013, s. 48-49; J. Kukułka, R. Zięba, *Polityka zagraniczna państwa*, Warszawa 1992; Z. J. Pietraś, *Decydowanie polityczne*, Warszawa-Kraków 1998; R. C. Snyder, H. W. Bruck, B. M. Sapin, *Decision-Making As an Approach to the Study of International Politics*, Princeton 1954; R. C. Snyder i in., *Foreign Policy Decision-Making (Revisited)*, New York 2002; G. T. Allison, *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*, Boston 1971; J. Roseanu, *International Politics and Foreign Policy: Reader in Research and Theory*, New York 1961; Ch. Hill, *The Changing Politics of Foreign Policy*, Basingstoke Macmillan 2003; R. Hilsman, *The Politics of Policy-Making in Defense and Foreign Affairs. Conceptual Models and Bureaucratic Politics*, Englewood Cliffs 1987.

2 H. J. Morgenthau, *Polityka między narodami. Walka o potęgę i pokój*, Warszawa 2010.

shimera i S. Rosato – *How States Think – The Rationality of Foreign Policy (Jak myślą państwa. Racjonalność w polityce zagranicznej)*³.

W swoim najnowszym opracowaniu J. Mearsheimer i S. Rosato oferują interdyscyplinarną, wielowątkową i wieloaspektową refleksję, która – jak się wydaje – podejmuje badanie centralnych pytań charakterystycznych dla materii stosunków międzynarodowych: czym jest racjonalność w stosunkach międzynarodowych? czy państwa jako główne podmioty stosunków międzynarodowych są racjonalne? czy państwa i decydenci polityczni działają racjonalnie? czy państwa należy uznawać za racjonalne, aby w ten sposób efektywnie analizować specyfikę i charakter zastanej rzeczywistości międzynarodowej? jak państwa podejmują decyzje w anarchicznym świecie polityki międzynarodowej? czy państwa podążają za racjonalnym procesem, starannie analizując koszty i korzyści każdego podejmowanego przez siebie i adwersarzy działania? Innymi słowy, autorzy sugerują, że aby poprawnie zrozumieć mechanizmy obowiązujące w polityce międzynarodowej, należy przede wszystkim zidentyfikować, jak myślą państwa i ich decydenci oraz czy państwa powinny być postrzegane jako racjonalne podmioty polityczne i uczestnicy stosunków międzynarodowych. Większość teorii stosunków międzynarodowych zakłada bowiem, że tak właśnie jest. Jednakże niemała liczba uczonych konstatuje, że o ile państwa jawią się racjonalnymi podmiotami, o tyle przywódcy polityczni rzadko działają racjonalnie. Kwestia ta ma zatem kluczowe znaczenie poznawcze i diagnostyczne zarówno dla badań akademickich, jak i dla praktyki politycznej, zwłaszcza wówczas, gdy państwa traktowane są jako racjonalni aktorzy, zaś uczeni i decydenci mogą na tej podstawie *implicite* zrozumieć i ekstrapolować ich przyszłe zachowania.

Głównym założeniem książki *Jak myślą państwa. Racjonalność w polityce zagranicznej* jest teza Johna Mearsheimera i Sebastiana Rosato kwestionująca poglądy i opinie, jakoby państwa w określonych sytuacjach, zazwyczaj podejmowały(-ują) działania o charakterze irracjonalnym (np. w opozycji do twierdzeń psychologów politycznych i ekonomicznych behawiorystów). W odpowiedzi, badacze proponują

3 J. Mearsheimer, S. Rosato, *Jak myślą państwa. Racjonalność w polityce zagranicznej*, Warszawa 2024.

własną koncepcję racjonalności, jak również badają szereg przypadków (*case study*), będących eksplikacją prezentowanej przez siebie argumentacji. Prezentują również autorską koncepcję racjonalnego procesu podejmowania decyzji w stosunkach międzynarodowych, która jest/powinna być oparta na wiarygodnych teoriach, a także pozostawać pochodną i wynikiem poważnej intelektualnej debaty. Dla autorów racjonalne decyzje w polityce międzynarodowej opierają się nade wszystko na wiarygodnych teoriach wyjaśniających funkcjonowanie świata i które stanowią „produkt” nierzadko skomplikowanych procesów intelektualnych (są efektem procesów o charakterze deliberatywnym). Korzystając z tych kryteriów, dochodzą do wniosku, że większość państw pozostaje racjonalna w swoim działaniu przez większość czasu, nawet jeśli nie zawsze udaje im się to w danym momencie historycznym. Swoje poglądy weryfikują licznymi przykładami historycznymi, próbując odnaleźć i opisać wzorce postępowania państw na przestrzeni dziejów.

Autorzy aplikują swoją teorię do dwóch rodzajów rzeczywistych scenariuszy podejmowanych działań politycznych: wielkiej strategii i decyzji kryzysowych. Badają dziesięć historycznych przypadków – pięć dla każdego scenariusza – postrzeganych jako nieracjonalne, starają się wykazać, że jest inaczej. Analizują również cztery przypadki – dwa na temat wielkiej strategii i dwa dotyczące kryzysów – które, według nich, najlepiej ilustrują epizodyczną irracjonalność. Te cztery przypadki irracjonalności, według autorów, stanowią raczej wyjątki od rutynowej racjonalności państw. Twierdzą, że z analizy historycznych przykładów, tradycyjnie uważanych za zdominowane przez irracjonalne decyzje, wynika, iż w rzeczywistości opierały się one na racjonalnym procesie decyzyjnym. Egzemplifikacje obejmują np.: politykę Stanów Zjednoczonych Ameryki, dążącą do utrzymania liberalnej hegemonii po zimnej wojnie, ekspansję NATO po zimnej wojnie i politykę Paktu wobec Europy po II wojnie światowej i wobec Azji Wschodniej; wśród „europejskich” przypadków, uwypuklają decyzje Niemiec o rozpoczęciu I wojny światowej i inwazji na Związek Radziecki podczas II wojny światowej, jak również przywołują „azjatyckie” studia przypadków, w tym decyzję Japonii o ataku na USA i Pearl Harbour.

Z drugiej strony, autorzy konstatują, że państwa nie zawsze działają racjonalnie. W ten sposób egzemplifikują cztery przypadki nieracjonalności.

cyjnego zachowania państw, w tym dla przykładu – amerykańską inwazję w Zatoce Świń na Kubę w 1961 roku, a także decyzję o interwencji USA w Iraku w 2003 roku. W obu przypadkach, małe grupy urzędników wysokiego szczebla przejęły – w ich mniemaniu – struktury decyzyjne, uniemożliwiając przez to poważny i wiarygodny proces decyzyjny. W konsekwencji Mearsheimer i Rosato sugerują, że nieracjonalne decyzje pozostają i mogą stanowić wynik niewiarygodnych lub irracjonalnych teorii, np. teorii domina, rasowych czy konfrontacji cywilizacji, teorii demokratycznego pokoju lub – w ich mniemaniu – nieteoretycznych sposobów myślenia, takich jak myślenie poprzez analogię oraz szeroko pojętą heurystykę. Ponadto, według Mearsheimera i Rosato, zachowania nieracjonalne są raczej wyjątkami aniżeli normą, które wyłaniają się z ograniczeń lub nieprzewidywalnych wydarzeń tzw. „czarnego łabędzia” w polityce międzynarodowej. Powyższe deliberacje uzasadniają chęć weryfikacji, w jaki sposób w przeszłości i współcześnie światowi przywódcy podejmowali/podejmują decyzje i konkretne działania (racjonalnie?) w kontekście ważnych czy wręcz przełomowych historycznych wydarzeń, zarówno wojen światowych, zimnej wojny, jak i epoki pozimnowojennej, w tym również – co znamienne – współczesnych konfliktów zbrojnych, takich jak wojna Ukrainy z Federacją Rosyjską w 2014 roku i latach późniejszych. Mając to na uwadze, autorzy przestrzegają przed tendencją do zrównywania i utożsamiania racjonalności z moralnością w polityce międzynarodowej, słusznie twierdząc, że nierzadko racjonalna polityka może naruszać powszechnie akceptowane standardy moralne i pozostawać w swojej istocie głęboko amoralną i niesprawiedliwą.

Jak myślą państwa. Racjonalność w polityce zagranicznej Johna Mearsheimera i Sebastiana Rosato stanowi wartościową lekturę ze względu na jej zawartość merytoryczną oraz określone *differentia specifica*, warte dostrzeżenia i omówienia. Po pierwsze, jak już wspomniano, autorzy podkreślają, że państwa pozostają generalnie racjonalne w dążeniu do realizacji celów swojej polityki zagranicznej, zaś te będące postrzegane jako irracjonalni aktorzy pozostają najczęściej motywowane i napędzane polityczną emocją i/lub fałszywą teorią (ideologią). Państwa racjonalne priorytetowo traktują przetrwanie ponad inne cele, zaś jeśli tego nie czynią, uważane są za aktorów nieprzewidywalnych i nieracjonalnych. Ustalenie, czy państwo jest racjonalne, wymaga zatem odpowiedzi na kluczowe pytania: czy poglądy na politykę zagra-

niczną decydentów państwa opierają się na wiarygodnych teoriach? czy proces wykorzystywany przez państwo w celu operacjonalizacji swojej polityki zagranicznej kwalifikuje się jako deliberatywny? Poprzez zastosowane przykłady badacze udowadniają, że państwa i ich decydenci w praktyce podążają, niekiedy błędnie, za teorią maksymalizacji użyteczności, podejmując konkretnie wyselekcjonowane decyzje i działania w celu maksymalizacji swojego politycznego interesu i poczucia bezpieczeństwa. Maksymalizacja użyteczności – według definicji autorów – jest procesem, w którym decydenci identyfikują możliwe wyniki, przypisują im prawdopodobieństwo, badają prawdopodobieństwa w świetle swoich preferencji i wybierają ścieżkę, która wydaje im się najbardziej adekwatna w oparciu o wcześniejszą analizę. Innymi słowy, decydenci kierują się w swoich oczekiwaniach teorią maksymalnej użyteczności po to, aby oprzeć proces decyzyjny na takiej przesłance, która ich zdaniem daje im największe prawdopodobieństwo i szanse na osiągnięcie deklarowanego celu i pożądanego skutku.

Po drugie, J. Mearsheimer i S. Rosato dostarczają cennego materiału analitycznego i empirycznego na temat wewnętrznego procesu funkcjonowania państw, poprzez analizę mechanizmów, za pomocą których podejmowane są decyzje na najwyższych szczeblach władzy politycznej. Ta kompleksowa analiza oferuje cenne spojrzenie na złożoność procesu decyzyjnego na poziomie indywidualnym i ogólnopństwowym. Poprzez omawiane studia przypadków ilustrują, w jaki sposób państwa podejmują decyzje polityczne i w jaki sposób oceniają swoje interesy strategiczne. Po trzecie, autorzy badają problem strategicznej racjonalności w stosunkach międzynarodowych, biorąc pod uwagę wyzwania podejmowane przez decydentów i determinujące funkcjonowanie państwa w niestabilnym środowisku międzynarodowym. W tym miejscu podkreślają coraz bardziej dominującą niepewność i deficyt informacyjny w procesach podejmowania decyzji przez polityków, niezależnie od tego, czy chodzi o strategię wojskową, aktywność dyplomatyczną czy wielostronne polityczne sojusze. Najczęściej bowiem w takich sytuacjach decydenci, znajdując się w obliczu niepewności, komplikują ocenę zaistniałego ryzyka i ograniczają w ten sposób swój racjonalny wybór. W konsekwencji, autorzy określają kategorię racjonalności strategicznej jako podstawę dokonywania rozróżnienia między racjonalnymi i nieracjonalnymi decydentami politycznymi.

Po czwarte, autorzy konstatują, że państwa i ich decydenci jawią się jako racjonalni w swoich decyzjach pod warunkiem, że wspierają się w procesach decyzyjnych wiarygodnymi teoriami politycznymi, np. realizmu, liberalizmu czy konstruktywizmu, dominującymi w dyskursie akademickim oraz – co ważniejsze – użytecznymi w procesach formułowania racjonalnej polityki zagranicznej. Aby ocenić, czy indywidualne myślenie decydentów jest racjonalne, konieczne jest określenie, co kwalifikuje się jako „teorię” i co czyni daną teorię „wiarygodną”. Autorzy definiują teorie jako uproszczone opisy rzeczywistości, które wyjaśniają, jak działa konkretny wycinek rzeczywistości społecznej i politycznej. Składają się one z twierdzeń empirycznych, założeń merytorycznych i logiki przyczynowej. Wiarygodność teorii opiera się na tym, czy jej założenia pozostają realistyczne, czy związek przyczynowy, jaki ona zakłada, jest logicznie konsekwentny i czy określona teoria oparta jest na sile empirycznych dowodów, podlegających pozytywnej weryfikacji i stanowiących strukturę przyczynową. Autorzy konstatują cyt.:

W niepewnym świecie polityki międzynarodowej najlepszym sposobem na rozumienie świata i decydowania o tym, jak poruszać się po nim w dążeniu do pożądanых celów, jest posługiwanie się wiarygodnymi teoriami i deliberacją. Na poziomie indywidualnym wyróżnikiem racjonalności strategicznej jest kierowanie się teorią; racjonalni decydenci sięgają po wiarygodne teorie nie tylko po to, by zrozumieć mechanizmy rządzące światem, ale także po to, aby wybrać najlepszą strategię osiągnięcia swoich celów. I vice versa, decydenci, którzy bazują na niewiarygodnych teoriach lub w ogóle ich nie używają, są nieracjonalni. Na poziomie państwa, gdzie poglądy poszczególnych decydentów są agregowane, racjonalność obejmuje również deliberację. W państwach racjonalnych, pod względem strategicznym przeprowadzana jest gruntowna analiza poglądów głównych decydentów, po czym wybiera się strategię opartą na wiarygodnej teorii. W państwie nieracjonalnym nie dochodzi do deliberacji a u źródeł strategii leży albo niewiarygodna teoria, albo w ogóle brak jej podstaw teoretycznych, względnie mamy do czynienia z oboma tymi wypaczeniami procesu decyzyjnego⁴.

4 J. Mearsheimer, S. Rosato, *Jak myślą państwa. Racjonalność w polityce zagranicznej*, Warszawa 2024, s. 61-62.

Po piąte, celem diagnostycznym Mearsheimera i Rosato stała się egzemplifikacja i weryfikacja złożoności zachowań państw w stosunkach międzynarodowych i zapewnienie czytelnikowi zniuansowanego zrozumienia, czym jest racjonalność w polityce zagranicznej. Autorzy poświęcają rozbudowaną treść opracowania na analizę problemu racjonalności strategicznej, ponieważ, jak deklarują, jest ona materią bardziej skomplikowaną aniżeli racjonalność celów, a tym samym wymaga skrupulatniejszych wyjaśnień i eksplikacji. Jednocześnie uznają ograniczenia racjonalności strategicznej państw, badając przypadki, w których czynniki egzogenne mogą wpływać na podejmowane przez nie decyzje, twierdząc, że podczas gdy państwa starają się pozostawać racjonalnymi, dynamika wewnętrzna i presja zewnętrzna mogą często prowadzić do irracjonalnych decyzji i zachowań. Autorzy badają specyfikę państwowych procesów decyzyjnych, analizując je przez pryzmat roli liderów, charakteru biurokracji i wpływu zróżnicowanych zmiennych, kształtujących konkretne wybory w polityce zagranicznej. Podkreślają doniosłość właściwego rozumienia skomplikowanej natury opisywanych procesów, przede wszystkim w celu dokładnej oceny zachowań i działań podmiotów państwowych w środowisku międzynarodowym.

Podsumowując, należy podkreślić, iż książka pt. *Jak myślą państwa. Racjonalność w polityce zagranicznej* pozostaje kolejną, niezwykle cenną publikacją w imponującym dorobku Johna Mearsheimera⁵, autora znanego z twórczego wkładu w rozwój teorii realizmu ofensywnego, jak również jego intelektualnego adherenta Sebastiana Rosato⁶. Książka dostarcza przede wszystkim mocnych ram teoretycznych dotyczących problematyki zjawiska racjonalności w stosunkach międzynarodowych, jak również powiększa dorobek analityczny, obejmujący wybrane problemy teorii i praktyki stosunków międzynarodowych.

- 5 Dorobek J. Mearsheimera z zakresu szeroko pojętej internacjologii obejmuje m.in.: *Conventional Deterrence*, Cornell University Press, 1983; *Liddell Hart and the Weight of History*, Cornell University Press, 1988; *The Tragedy of Great Power Politics*, W.W. Norton & Company, 2001; *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*, Farrar, Straus and Giroux, 2007; *Why Leaders Lie: The Truth About Lying in International Politics*, Oxford University Press, 2011; *The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities*, Yale University Press, 2018; *How States Think – The Rationality of Foreign Policy*, Yale University Press, 2023.
- 6 Dorobek S. Rosato obejmuje m.in.: *Intentions in Great Power Politics: Uncertainty and the Roots of Conflict*, New Haven, CT: Yale University Press, 2021; *Europe United: Power Politics and the Making of the European Community*, Ithaca, NY: Cornell University Press, 2011.

Opisywana publikacja jest również swoistym rozwinięciem, znanych – w dyskursie naukowym – tez i teorii Mearsheimer/Walt/Rosato opierających się na klasycznych założeniach: system międzynarodowy jest anarchiczny (nie ma najwyższej władzy ani „nocnego stróża”, który może ograniczyć zachowanie państw); państwa nigdy nie mogą być pewne intencji innych państw; przetrwanie jest najważniejszym celem i wartością państwa; państwa są racjonalnymi podmiotami, które myślą o tym, jak mogą przetrwać w czasach anarchii i rywalizacji mocarstw. W tym kontekście, niektóre tezy książki *prima facie* mogą wydawać się celowo prowokacyjne, kontrowersyjne czy wręcz „obrazoburcze” (irracjonalne?!). Polemiczna jawi się, z całą pewnością, egzemplifikacja i argumentacja autorów dotycząca wojny rosyjsko-ukraińskiej w 2014 roku i latach następnych, sprokurowana – w przekonaniu badaczy – nie polityką imperialną i działaniami Rosji, ale bardziej deklaracją państw Zachodu o otwarciu Ukrainie drogi do NATO i UE. Nie świadczy to bynajmniej o słabości analitycznej opracowania, ale bardziej o jego wielowymiarowości i złożoności oraz odwadze (nonkonformizmie) analitycznej samych autorów. Wszystko to z zachowaniem merytorycznego i logicznego charakteru analizy, szacunku dla przedmiotu badań oraz ciekawości poznawczej potencjalnego czytelnika. Ogólnie rzecz ujmując, książka J. Mearshimera i S. Rosato to prowokująca i skłaniająca do myślenia lektura, atrakcyjna nie tylko dla uczonych i studentów, ale też dla wszystkich zainteresowanych szeroko pojętą polityką i stosunkami międzynarodowymi.

Bibliografia

1. Allison G. T., *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*, Boston 1971.
2. Halizak E., Pietraś M., *Poziomy analizy stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2013.
3. Hill Ch., *The Changing Politics of Foreign Policy*, Basingstoke Macmillan 2003.
4. Hilsman R., *The Politics of Policy-Making in Defense and Foreign Affairs. Conceptual Models and Bureaucratic Politics*, Englewood Cliffs 1987.
5. Kukułka J., Zięba R., *Polityka zagraniczna państwa*, Warszawa 1992.
6. Mearsheimer J., Rosato S., *Jak myślą państwa. Racjonalność w polityce zagranicznej*, Warszawa 2024.
7. Mearshimer J., *Conventional Deterrence*, Cornell University Press, 1983.
8. Mearshimer J., *Liddell Hart and the Weight of History*, Cornell University Press, 1988.
9. Mearshimer J., *The Tragedy of Great Power Politics*, W.W. Norton & Company, 2001.

10. Mearshimer J., *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*, Farrar, Straus and Giroux, 2007.
11. Mearshimer J., *Why Leaders Lie: The Truth About Lying in International Politics*, Oxford University Press, 2011.
12. Mearshimer J., *The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities*, Yale University Press, 2018.
13. Mearshimer J., *How States Think – The Rationality of Foreign Policy*, Yale University Press, 2023.
14. Morgenthau H. J., *Polityka między narodami. Walka o potęgę i pokój*, Warszawa 2010.
15. Pietraś Z. J., *Decydowanie polityczne*, Warszawa-Kraków 1998.
16. Rosato S., *Intentions in Great Power Politics: Uncertainty and the Roots of Conflict*, New Haven, CT: Yale University Press, 2021.
17. Rosato S., *Europe United: Power Politics and the Making of the European Community*, Ithaca, NY: Cornell University Press, 2011.
18. Roseanu J., *International Politics and Foreign Policy: Reader in Research and Theory*, New York 1961.
19. Snyder R. C., Bruck H. W., Sapin B. M., *Decision-Making As an Approach to the Study of International Politics*, Princeton 1954.
20. Snyder R. C., *Foreign Policy Decision-Making*, New York 2002.